

7.1 Загальна класифікація витрат підприємства

На собівартість продукції суттєво впливає раціональне та ефективне використання ресурсів, а боротьба підприємства за зниження вартості виробництва своєї продукції є важливим кроком підвищення економічної віддачі від підприємства, зростання його конкурентоспроможності.

Термін «*витрати*» може застосовуватися в різних значеннях. Залежно від контексту під витратами розуміють видатки, затрати, витрати, виплати.

Видатки є грошовим виміром ресурсів підприємства, що використовуються з будь-якою метою.

Витрати періоду дорівнюють вартості всіх ресурсів, придбаних підприємством в цьому періоді.

Виплати ж пов'язані з оплатою ресурсів підприємства, – коштами. Для виробництва конкурентоспроможної продукції підприємство вкладає кошти у фактори виробництва. При придбанні підприємством устаткування, інструменту, матеріалів і т. п. кошти на покупки становлять *витрати* або *платежі* підприємства. Виплата грошей з каси або банківського рахунку в цьому випадку має назву *платежу*.

Коли говорять про використання факторів виробництва, йдеться про *витрати виробництва*.

Витрати підприємства – це грошовий вираз використання факторів виробництва для виробництва та реалізації продукції. Витрати підприємства можуть виникати внаслідок упровадження звичайної, тобто операційної, фінансової й інвестиційної діяльності підприємства та надзвичайних подій.

Відповідно до перелічених вище видів діяльності підприємства утворюються такі витрати: *операційні, фінансові, інвестиційні та непередбачувані*.

Під *операційними* розуміють витрати підприємства, що виникають у зв'язку з операційною діяльністю підприємства, тобто його основною діяльністю, пов'язаною з виробництвом та реалізацією продукції, яка забезпечує основну частку його доходу. Операційні витрати ще називають *поточними*.

Фінансові витрати утворюються від провадження фінансової діяльності підприємства; вони можуть виникати не завжди, тому що підприємство може і не здійснювати фінансової діяльності.

Інвестиційні витрати виникають внаслідок здійснення інвестиційної діяльності підприємства та також можуть не виникати

на підприємстві, оскільки не завжди воно проводить інвестиційну діяльність.

Що ж стосується *непередбачуваних витрат*, то вони мають місце взагалі зрідка, тому що виникають внаслідок надзвичайної діяльності підприємства.

Витрати також можна розподілити на *прямі* і *непрямі*.

Прямі витрати безпосередньо пов'язані з виготовленням даного виду продукції і можуть бути прямо віднесені на її одиницю.

До складу *прямих матеріальних витрат* зараховується вартість сировини й основних матеріалів, що складають основу виробленої продукції, покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби, допоміжні матеріали, які відносяться до конкретного об'єкту витрат.

До складу *прямих витрат на оплату праці* включаються заробітна плата й інші виплати працівникам, зайнятим безпосередньо на виробництві продукції, виконанні робіт, наданні послуг, що можуть бути віднесені до певного об'єкту витрат.

Інші прямі витрати складаються зі всіх інших виробничих витрат, що відносяться до конкретного об'єкта витрат, наприклад, відрахування на соціальні заходи, амортизація і т.д.

Суму *прямих витрат* можна розрахувати за формулою

$$P_{\text{в}} = M + Z + A, \quad (7.1)$$

де M – вартість матеріалів, які використовуються при виготовленні продукції. Вартість придбання матеріальних ресурсів визначається за діючими цінами, не враховуючи податку на додану вартість;

Z – витрати на оплату праці, включаючи виплати стимулюючого характеру (премії, надбавки та ін.); компенсації, пов'язані з розкладом роботи та умовами праці; оплата чергових та додаткових відпусток тощо;

A – витрати на утримання та експлуатацію машин і механізмів, які включають амортизаційні відрахування на повне відновлення машин, механізмів та інших промислових основних фондів; орендну плату за використання орендованої техніки в розмірах, зумовлених договором; витрати на технічне обслуговування, витрати на ремонт; витрати на паливо, енергію та інші експлуатаційні ресурси і деякі інші витрати.

Прямі витрати розподіляються на *постійні* та *змінні*.

Сума *постійних витрат* у певних межах не залежить від кількості виготовленої продукції. До складу цих витрат належать витрати на утримання й експлуатацію будівель і споруд, управління.

Сума *змінних витрат* за певний час залежить від обсягу виробництва

продукції.

Непрямі витрати пов'язані з виготовленням різних виробів і не можуть прямо відноситись до того чи іншого виду продукції (заробітна плата управлінського і обслуговуючого персоналу тощо).

У сумі постійні та змінні витрати утворюють *загальні* або *валові витрати*:

$$TC = FC + VC, \quad (7.2)$$

де TC – валові (загальні) витрати;

FC – постійні витрати;

VC – змінні витрати.

Безповоротні витрати є раніше утвореними та невідшкодованими навіть у разі припинення підприємством своєї діяльності в цій сфері.

Велике значення для визначення об'єму виробництва, здатного забезпечити прибуток підприємству, має розрахунок *граничних витрат*. Додаткові витрати, пов'язані зі збільшенням випуску продукції на одну одиницю, називаються граничними.

Отже, можемо записати *граничні витрати* так:

$$S_{\text{гр}} = \frac{\Delta VC}{\Delta Q}, \quad (7.3)$$

де ΔVC – приріст змінних витрат; ΔQ – приріст об'єму випуску.

Середні витрати є витратами на одиницю випуску продукції. Розрізняють три види середніх витрат: *середні валові витрати*, *середні постійні витрати*, *середні змінні витрати*.

Середні валові витрати є часткою від ділення валових витрат на об'єм випуску продукції:

$$S_{\text{сеп}} = \frac{TC}{Q}, \quad (7.4)$$

де TC – валові витрати;

Q – об'єм випуску продукції.

Середні постійні витрати відповідно дорівнюють:

$$AFC = \frac{FC}{Q}, \quad (7.5)$$

де FC – постійні витрати;

Q – об'єм випуску продукції.

Середні змінні витрати можна розрахувати так:

$$AVC = \frac{VC}{Q}, \quad (7.6)$$

де VC – змінні витрати;
 Q – об'єм випуску продукції.

Порівнюючи середні валові витрати з ціною продукції, можна визначити прибутковість виробництва продукції.